

Monika HOMOLOVÁ
Beáta POŠTEKOVÁ (Eds.)

PREMENY POZNANIA

MOST MEDZI VEDAMI I.

Monika HOMOLOVÁ
Beáta POŠTEKOVÁ (Eds.)

**PREMENY POZNANIA
MOST MEDZI VEDAMI I.**

Ružomberok 2025

© PaedDr. Monika HOMOLOVÁ, PhD.

© PaedDr. Beáta POŠTEKOVÁ, PhD.

© VERBUM – vydavateľstvo KU

Všetky práva vyhradené. Toto dielo ani žiadnu jeho časť v tlačenej alebo elektronickej podobe nemožno reprodukovat', ukladať do informačných systémov alebo inak rozširovať bez súhlasu majiteľov práv.

Recenzenti

doc. PaedDr. Ján GALLO, PhD.,

Filozofická fakulta UKF v Nitre

doc. PhDr. Mgr. Ladislav ZAPLETAL, CSc., MBA,

Vysoká škola DTI Dubnica nad Váhom

Sadzba

PaedDr. Monika HOMOLOVÁ, PhD.

PaedDr. Beáta POŠTEKOVÁ, PhD.

Obálka

PaedDr. Beáta POŠTEKOVÁ, PhD.

Rok vydania: 2025

Forma publikácie: online

Za jazykovú úpravu, odbornú úroveň a pôvodnosť zodpovedajú autori

VERBUM – vydavateľstvo Katolíckej univerzity v Ružomberku
Hrabovská cesta 1, 034 01 Ružomberok

ISBN 978-80-561-1192-5

Obsah

Úvodné slovo autorov.....	7
PREMENY POZNANIA V PEDAGOGICKÝCH VEDÁCH A ŠPECIÁLNEJ PEDAGOGIKE	10
REFLEXIA ŠTUDENTOV UČITEĽSTVA NA SÚČASNÉ PROBLÉMY SLOVENSKEHO ŠKOLSTVA	
Mária BELEŠOVÁ, SK – Katarína SOMOGYIOVÁ, SK.....	11
PREMENY PEDAGOGICKÉHO MYSLENIA: OD FILOZOFICKÝCH ZÁKLADOV K SÚČASNÝM VÝZVAM	
Katarína BRISUDOVÁ, SK.....	23
VÝZNAM VZDELÁVANIA O PRVEJ POMOCI NA PRIMÁRNOM STUPNI VZDELÁVANIA: KPR A AED V ŠKOLÁCH	
Zuzana FEČIKOVÁ, SK.....	36
INTERDISCIPLINARITA SÚČASNEJ VEDY A PREMENY CUDZOJAZYČNÉHO VZDELÁVANIA DETÍ	
Dana HANESOVÁ, SK.....	46
NÁČRT SPOLOČENSKO-PEDAGOGICKÝCH AKTIVÍT ALFRÉDA GROSZA	
Miroslav GEJDOŠ, SK – Barbora JEZERČÁKOVÁ, SK – Dominika PAŽÍTKOVÁ, SK.....	61
SPIŠSKÝ POLYHISTOR A PEDAGÓG ALFRÉD GROSZ	
Miroslav GEJDOŠ, SK – Barbora JEZERČÁKOVÁ, SK – Dominika PAŽÍTKOVÁ, SK.....	70
TRENDY KREOVANIA INŠTITUCIONÁLNEHO EDUKAČNÉHO PROSTREDIA	
Jana HANULIAKOVÁ, SK – Dáša PORUBČANOVÁ, SK.....	79
PRÍSTUPY ŠPECIÁLNYCH PEDAGÓGOV K REALIZÁCI ŠPORTOVÝCH HIER VZHLADOM NA ICH VEK A POHLAVIE	
Monika HOMOLOVÁ, SK.....	90
POHYBOVÁ AKTIVITA A MOTORICKÉ PROBLÉMY DETÍ PREDŠKOLSKÉHO VEKU	
Monika HOMOLOVÁ, SK.....	104
THE IMPORTANCE OF PRINTED TEACHING MATERIALS IN THE DIGITAL AGE	
Natália HRKOTÁČOVÁ, EN.....	113

KATOLÍCKA ŠKOLA AKO PROSTREDIE EVANJELIZÁCIE A KATECHIZÁCIE	
Mária HROBKOVÁ, SK	126
LINGVISTICKÝ VÝKLAD OBCHODNEJ TERMINOLÓGIE EKONOMICKÝCH DOKUMENTOV	
Olena HUNDARENKO, UA – Ivana RYBNÍKÁROVÁ, SK.....	138
ŠKOLSKÁ ZÁHRADA – SPOJENIE TEÓRIE S PRAXOU	
Tunde JURÍKOVÁ, SK	149
KOOPERATÍVNE VYUČOVANIE V E-LEARNINGU AKO NÁSTROJ ZVYŠOVANIA EFEKTÍVNOTI EDUKAČNÉHO PROCESU: TEORETICKÉ VÝCHODISKÁ	
Natália KUBAŠOVÁ, SK	158
VÝZVY SPOJENÉ S VYUČOVANÍM ESP SLOVNEJ ZÁSOPY V UNIVERZITNOM PROSTREDÍ POMOCOU JAZYKOVÉHO KORPUSU	
Marta LACKOVÁ, SK	169
ODBORNÉ KOMPETENCIE PRE EFEKTÍVNE PÔSOBENIE VO VYUČOVACOM PROCESÉ SÚČASNEJ ŠKOLY	
Eva LELÁKOVÁ, SK	178
AN EXAMPLE OF RESPONSIBLE USAGE OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE TOOLS	
Jana LOPUŠANOVÁ, SK	189
ZWISCHEN ANSPRUCH UND WIRKLICHKEIT: CURRICULARE MAßNAHMEN ZUR SPRACHFÖRDERUNG IN DER DAF- LEHRERAUSBILDUNG	
Attila MÉSZÁROS, SK – Cyntia SZEGIOVÁ, SK – Timea MÉSZÁROS, SK.....	201
REFLEXIA ETICKÝCH PRAVIDIEL INKLUZÍVNEHO UČITEĽA VO VYBRANÝCH ŠKOLSKÝCH DOKUMENTOCH	
Miroslav OSIFČIN, SK – István SZŐKÖL, SK.....	213
ZÁŽITKOVÉ VZDELÁVANIE V MÚZEJNOM PROSTREDÍ: INTERAKTÍVNE VZDELÁVACIE PROGRAMY AKO NÁSTROJ ROZVOJA ČITATEĽSKEJ GRAMOTNOSTI A REGIONÁLNEJ HISTORICKEJ IDENTITY	
Kamila PÍŠOVÁ, SK	225

PREMENY VZDELÁVACIEHO SYSTÉMU V KONTEXTE TRHU PRÁCE: VÝZVY A PRÍLEŽITOSTI PRE SLOVENSKÚ REPUBLIKU	
Miroslav REITER, SK.....	236
PREVALENCIA RIZIKOVÉHO SPRÁVANIA U ŽIAKOV STREDNÝCH ŠKÔL S VÝVINOVÝMI PORUCHAMI UČENIA	
Barbora SENDER, SK – Dorota ĎURIANOVÁ, SK.....	249
NADVÄZNOŠŤ PROCESUÁLNEJ STRÁNKY VZDELÁVANIA POČAS PRECHODU DIEŤAŤA Z MATERSKEJ ŠKOLY DO ZÁKLADNEJ ŠKOLY V KONTEXTE AKTUÁLNYCH REFORMNÝCH ZMIEN	
Radka TELEKOVÁ, SK.....	261
MIESTNY REGIÓN A REGIONÁLNE POVEDOMIE ŽIAKOV - VÝCHODISKÁ PRE GEOGRAFICKÉ VZDELÁVANIE	
Ivana TOMČÍKOVÁ, SK.....	272
SOCIÁLNI PEDAGÓGOVIA VO VZDELÁVACOM SYSTÉME NA ISLANDE	
Martina VYPLELOVÁ, SK, IS.....	283
PREMENY POZNANIA V HUMANITNÝCH VEDÁCH.....	293
ADAPTÁCIA V EDUKÁCII	
Ján GALLIK, SK – Zuzana VARGOVÁ, SK – Monika ADAMICKÁ, SK.....	294
DISKURZÍVNE STRATÉGIE NARÁBANIA S TABUIZOVANOU LEXIKOU V POLITIKE A UMENÍ AKO SÚČASŤ MEDIÁLNEJ GRAMOTNOSTI	
Marián GRUPAČ, SK.....	306
JEAN BAUDRILLARD A JEHO POJETÍ REALITY	
Jan KARELA, CZ.....	321
SKRACOVANIE SLOV V AUSTRÁLSKEJ ANGLIČTINE	
Ingrid KÁLAZIOVÁ, SK.....	330
VPLYV JAZYKOV PÔVODNÝCH OBYVATEĽOV NA AUSTRÁLSKU ANGLIČTINU	
Ingrid KÁLAZIOVÁ, SK.....	339
IMPLEMENTÁCIA UMELEJ INTELIGENCIE V ŠKOLSTVE NA SLOVENSKU: SÚČASNÝ STAV, HROZBY A ETICKÉ IMPLIKÁCIE	
Beáta POŠTEKOVÁ, SK.....	347

UČITEĽ L. WITTGENSTEIN360	
Tomáš PRIEHRADNÝ, SK	360
ZDRAVOTNÍCKY KOMUNIKAČNÝ REGISTER V KNIHÁCH LEKÁRKY ZUZANY MOJZEŠOVEJ	
Martina ŠOLTÉSOVÁ, SK	370
FORMÁLNE ASPEKTY LITERÁRNOKRITICKEJ RECENZIE	
Lukáš ŠVAJLENIN, SK	383
PPROMĚNY VNÍMÁNÍ ČASOPROSTOROVÝCH STRUKTUR VE SPOLEČENSKÝCH VĚDÁCH	
Jaroslav VENCÁLEK, ČR	392
PREMENY POZNANIA V MATEMATIKE A INFORMATIKE.....	403
ÚŽASNÁ CESTA K MATEMATICKÉMU POZNÁVANIU, INOVATÍVNY PRÍSTUP	
Beatrix BAČOVÁ, SK – Mária KÚDELČÍKOVÁ, SK	404
MAPOVÁNÍ POZNÁNÍ: VYUŽITÍ MYŠLENKOVÝCH MAP K EVALUACI ZNALOSTÍ ZÍSKANÝCH V LABORATORNÍM CVIČENÍ	
Markéta DOBEČKOVÁ, CZ	414
OTVORENÁ VZDELÁVACIA INFRAŠTRUKTÚRA A TVORBA OTVORENÝCH VZDELÁVACÍCH ZDROJOV POMOCOU H5P	
Vladimír FILIP, SK	427
TRANSPARENTNOSŤ DIGITÁLNYCH OBSAHOV V ÉRE UMELEJ INTELIGENCIE: VYUŽITIE ŠTANDARDU C2PA A NÁSTROJOV NA DETEKCIU SYNTETICKÝCH MÉDIÍ	
Vladimír FILIP, SK – Matúš KUBALA, SK	444
PREMENY POZNANIA V UMELECKÝCH VEDÁCH A VEDÁCH O UMENÍ.....	457
PODNETY PRE KREATÍVNU INTERPRETÁCIU UMELECKÉHO DIEĽA	
Zuzana SLÁVIKOVÁ, SK	458

PREMENY PEDAGOGICKÉHO MYSLENIA: OD FILOZOFICKÝCH ZÁKLADOV K SÚČASNÝM VÝZVAM

Katarína BRISUDOVÁ, SK

ABSTRAKT

Reflexia výchovy ako formujúceho aspektu ľudskej existencie je prítomná už v najstarších filozofických systémoch, ktoré sa pokúšali uchopiť podstatu človeka v jeho vzťahu k svetu, poznaniu a spoločnosti. Tento príspevok predstavuje stručnú syntézu vývoja pedagogického myslenia v kontexte dejinných premien, pričom poukazuje na vzájomné prepojenie, filozofie, filozofie výchovy, teológie, psychológie a sociálnych vied pri formovaní edukačných konceptov do výchovno-vzdelávacieho procesu. Väčšia pozornosť je venovaná pedagogickému mysleniu 20. storočia, ktoré sa vyznačuje pluralitou smerov a interdisciplinárnym prepojením, ako aj reformným prístupom reprezentovaným M. Montessori a R. Steinerom. V závere sa sústreďujeme na výzvy 21. storočia, ktoré súvisia s naliehavou potrebou posilniť osobnostnú integritu žiakov a učiteľov. Text argumentuje, že zmysluplná edukácia v súčasnosti vyžaduje nielen technické inovácie, ale predovšetkým filozofickú redefiníciu jej zmyslu a cieľov.

Kľúčové slová: filozofia výchovy, dejiny pedagogického myslenia, reforma školstva, súčasné výzvy

TRANSFORMATIONS OF PEDAGOGICAL THINKING: FROM PHILOSOPHICAL FOUNDATIONS TO CURRENT

ABSTRACT

Reflection of education as a formative aspect of human existence is already present in the oldest philosophical systems, which tried to grasp the essence of man in his relationship with the world, knowledge and society. This paper presents a brief synthesis of the development of pedagogical

thinking in the context of historical transformations, pointing to the interconnection of philosophy, philosophy of education, theology, psychology and social sciences in the formation of educational concepts into the educational process. More attention is paid to the pedagogical thinking of the 20th century, which is characterized by plurality of directions and interdisciplinary connections, as well as the reform approach represented by M. Montessori and R. Steiner. At the end, we focus on the 21st century challenges related to value and existential insecurity, weakening, crisis, but also the urgent need to strengthen the personality integrity of pupils and teachers. The text argues that meaningful education currently requires not only technical innovation, but above all a philosophical redefinition of its meaning and objectives.

Key words: philosophy of education, history of pedagogical thinking, reform of education, current challenges

ÚVOD

Problematika výchovy a vzdelávanie nie je iba otázkou metód a prístupov, ale predovšetkým aj otázkou antropologického a axiologického porozumenia človeku ako bytosti smerujúcej k zmyslu, hodnotám a pravde. Historický vývoj pedagogického myslenia je zároveň zrkadlom meniacich sa predstáv o ideálnom človeku a spoločenskom poriadku. Od starovekých filozofov, ktorí výchovu považovali za prostriedok kultivácie duše a racionality, cez kresťanskú tradíciu integrujúcu výchovu do teologického rámca, až po moderné humanistické a empirické koncepcie, sa menil nielen obsah edukácie, ale aj chápanie samotného subjektu výchovy. Cieľom príspevku je rekonštruovať hlavné vývinové línie pedagogického myslenia, identifikovať ich dominantné hodnotové orientácie a posúdiť ich význam pre súčasné edukatívne koncepcie. Osobitná pozornosť je venovaná prechodom medzi jednotlivými epochami, od normatívnych systémov minulosti k súčasnej pluralite postojov a prístupov. V kontexte súčasných spoločenských výziev sa pedagogika nachádza pred rozhodnutím zotrvania v pragmatickej rutine, alebo v zachovaní filozofickej odvahy klásť otázky po podstate a zmysle výchovy v súčasnom pedagogickom svete.

1 STRUČNÝ PREHĽAD VÝVOJA PEDAGOGICKÉHO MYSLENIA

Výchova a vzdelávanie je neoddeliteľne späté s podstatou človeka ako bytia usilujúceho o porozumenie sebe samému i svetu (Kratochvílová, 2007). Na čo poukazujú už filozofické spisy a úvahy staršieho dáta, ktoré nesú v sebe stopy reflexie nad výchovou, čo svedčí o tom, že otázky formovania človeka nebolo možné oddeliť od ontologických, epistemologických či etických úvah. Hoci sa pedagogika ako samostatná vedná disciplína formuje až na prahu novoveku, myšlienky výchovy a učenia sú neoddeliteľnou súčasťou ľudskej kultúry už od antiky. Filozofi, ktorý boli zároveň aj pedagógmi naprieč dejinami od antiky až po novovek sa pri skúmaní zmyslu ľudskej existencie a usporiadania spoločenského poriadku nutne dotýkali v ich úvahách aj otázok výchovy a vzdelávania. Aj keď v antike a stredoveku neexistovala pedagogika ako samostatná veda tak, ako ju poznáme dnes, neznamená to, že by výchova a vzdelávanie nemali v týchto obdobiach dôležité miesto (Švec, 2023a). Práve naopak, otázky výchovy boli prirodzene súčasťou filozofického aj náboženského uvažovania o človeku, jeho zmysle a celi života. V období raného kresťanstva (tzv. patristika) a neskôr počas scholastiky sa výchova stáva súčasťou teologického systému, teda učenia o Bohu, svete a človeku pričom zohráva významnú úlohu pri formovaní ľudskej osoby v súlade s kresťanskými hodnotami. V období vrcholovej scholastiky (12. až 14. storočie) hovoríme o významných predstaviteľoch Albertovi Veľkom a jeho žiakovi, ktorým bol Tomáš Akvinský, známy svojimi dielami *Summa filozofická* a *Summa teologická*, ktoré výrazne ovplyvnili stredoveké pedagogické myslenie. Aj ostatní myslitelia v tomto období, najmä teológovia a filozofi, nadväzovali na idey starovekých autorov, predovšetkým Aristotela a do určitej miery aj Platóna. Ich učenia o poznaní, rozume a duši boli následne prispôbované tak, aby neodporovali náuke katolíckej cirkvi (Švec, 2023a).

V 14. až 16. storočí keď nastáva úpadok neskorkej scholastiky, sa zároveň rozvíja a nastupuje obdobie renesancie a humanizmu, v ktorom sa človek stáva centom pozornosti, otvára sa svetu, túži po poznaní a zážitkoch (Kudláčová, 2007a). Medzi významných mysliteľov tohto obdobia patria Erasmus Rotterdamský, autor známych diel *Chvála bláznivosti* a *Výchova kresťanského kniežaťa*, Thomas Morus, autor diela *Útopia* a reformátor Martin Luther, ktorý svojimi myšlienkami ovplyvnil nielen náboženstvo, ale aj školstvo.

V pedagogickom myslení 17. a 18. storočia sa vplyv humanizmu a osvietenstva taktiež prejavuje aj v oblasti výchovy a vzdelávania. Najvýznamnejším predstaviteľom je Ján Amos Komenský, známy dielami ako *Orbis pictus*, *Didactica magna*, *Schola pansophica* či *Opera didactica omnia*, a *Všeobecná porada o náprave ľudských vecí*, ktorého súčasťou je štvorzväzok *Vševýchovy (Pampaedia)* v ktorých kladie dôraz na všeobecné vzdelanie a názorné učenie. Ďalším je anglický filozof a pedagóg John Locke, ktorý zosumarizoval svoje pedagogické názory v dielach *Niekoľko myšlienok o výchove* a *Eseji o ľudskom rozume*. Vo svojich teóriách podporoval individuálny prístup k výchove, najmä v šľachtických a meštianskych rodinách. Významnými francúzskymi mysliteľmi a filozofmi sú René Descartes a Jean-Jacques Rousseau, autor diela *Emil, alebo o výchove* kde zdôrazňuje potrebu výchovy už od útleho detstva. V tomto prístupe videl prostriedok, ako oddialiť alebo potlačiť rozvoj negatívnych charakterových vlastností u dieťaťa. Výchovu preto umiestňoval do prostredia, ktoré podľa neho najviac zodpovedalo ľudskej prirodzenosti, teda do prírody (Švec, 2023b).

V 19. storočí sa pedagogické myslenie ďalej rozvíjalo naprieč celou Európou. Kľúčovým predstaviteľom tohto obdobia bol švajčiarsky pedagóg a filozof Johann Heinrich Pestalozzi, ktorý je zakladateľom humanistickej pedagogiky. Vo svojom románe *Linhart a Gertrúda* a spise *Ako učí Gertrúda svoje deti* sa venoval prirodzenej výchove v rodinnom prostredí pričom zdôrazňoval význam elementárneho vzdelávania (Kudláčová, 2007a). Medzi ďalších významných nemeckých pedagógov tohto obdobia patria Johann Friedrich Herbart, Friedrich Frobel, Adolf Diesterweg, potom francúzsky August Comte a ruský predstaviteľ Lev N. Tolstoj, ktorého pedagogické diela ako uvádza Pošteková (2025a, s.15) „sú preniknuté hlbokou náklonnosťou k ľuďom a prináša myšlienky sociálnej angažovanosti detí a ľudí“ (pozn. autora – podľa, ktorého) „vzdelanie malo žiakom poskytovať radosť, pohyb, informácie a možnosť vyjadriť sa“.

V anglosaskom pedagogickom smere na prelome 19. a 20. storočia dominujú osobnosti ako predstaviteľ pozitívizmu a anglický filozof Herbart Spencer, americký filozof John Dewey, ktorý svojim pragmatickým prístupom položil základy modernej reformnej pedagogiky, v jeho známom diele *Škola a spoločnosť*. „Podporoval riadené a projektové vyučovanie, chcel deti zapojiť čo najviac do vyučovania, využíval rôzne odevné a remeselné potreby“ (Pošteková, 2025a, s. 16). V tejto súvislosti sa javí ako opodstatnené stručne sa obzrieť

späť a zamyslieť sa aj nad tým aký význam mal historický a pedagogický vývoj 20. storočia na oblasť edukácie. V nasledujúcej časti príspevku sa preto priblížime aspoň stručne k tomuto obdobiu, pričom s istotou možno konštatovať, že ide o obdobie mimoriadne dynamické a ideovo plodné.

2 STRUČNÝ PREHĽAD PEDAGOGICKÉ MYSLENIE 20. STOROČIA

Pre 20. storočie je príznačný významný posun v pedagogickom myslení od etablovania pedagogiky ako samostatnej vedeckej disciplíny k jej pluralitnému a interdisciplinárnemu poňatiu. Pedagogika sa tak postupne začala otvárať dialógu s ostatnými vednými oblasťami (sociálnymi, humanitnými i prírodnými), čím prekročila hranice monodisciplinárneho t.j. tradičného, uzavretého rámca. Tento vývoj sa premieta do vzniku viacerých pedagogických smerov medzi, ktoré patria: (1) *pedagogický reformizmus*, ktorý sa usiloval o novú koncepciu prirodzenej výchovy, založenej na potrebách a individualite dieťaťa (Ellen Keyová, Mária Montessori, Eduard Claparede), (2) *experimentálna a behaviorálna pedagogika* čerpala z empirických výskumov učenia a správania, pričom kládla dôraz na merateľnosť a kontrolovateľnosť edukačných procesov (Alfred Binet, Edward L. Thorndike, B. F. Skinner), (3) *esencialistická pedagogika*, (4) *pedagogický rekonštrukcionizmus* reflektuje psychoanalytické a individuálnopsychologické podnety vo výchove. Sigmund Freud ovplyvnil psychoanalytickú líniu, zatiaľ čo Alfred Adler prispel k formovaniu individuálnopsychologickej pedagogiky, (5) *sociologická pedagogika* (Emile Durkheim, Paul Barth, Paul Natorp, Juraj Čečetka), (6) *pedagogika kultúry*, tzv. nemecká duchovná pedagogika (Wilhelm Dilthey, Eduard Spranger, Theodor Litt, Wolfgang Klafki), (7) *existencialistická pedagogika* vyzdvihovala osobnú slobodu, rozhodovanie a zodpovednosť, pričom výchovu chápala ako proces existenciálneho dozrievania jednotlivca (Søren Kierkegaard, Otto F. Bollnow, Wolfgang Brezinka), (8) *neotomistická pedagogika* (Jacques Maritain), (9) *sovietska pedagogika*, založená na princípoch marxizmu-leninizmu (P. P. Blonskij, A. S. Makarenko, V. A. Suchomlinskij). Jej vplyv sa výrazne prejavil aj v pedagogických systémoch krajín bývalého východného bloku po roku 1948, vrátane slovenskej i českej pedagogiky (Kudláčová, 2007a).

Reformná pedagogika a alternatívne školstvo v 20. storočí predstavujú zásadný obrat v chápaní vzdelávania, ktorý posunul dôraz z autoritatívneho prenosu poznatkov na aktívnu účasť žiaka vo

vzdelávacom procese. Výhodiskom tohto prístupu je rešpekt k individuálnym potrebám, záujmom a schopnostiam dieťaťa. Myšlienky kľúčových predstaviteľov Márie Montessori, Johna Deweyho a Rudolfa Steinera ostávajú živé dodnes a nachádzajú svoje uplatnenie nielen v alternatívnych, ale čoraz častejšie aj v tradičných školách (Pošteková, 2025a).

Ako už bolo uvedené, jednou z kľúčových postáv reformnej pedagogiky 20. storočia je zakladateľka predškolskej pedagogiky založenej na princípe individuálneho prístupu k dieťaťu Mária Montessori. Pričom jej pedagogické myslenie bolo ovplyvnené a formované filozofickým odkazom J.J. Rousseaua a prakticko-didaktickými zásadami zase J.H. Pestalozziho, ktoré vo svojej teórii rozvíjala do uceleného systému výchovy a vzdelávania zameraného na samostatnosť, slobodnú voľbu činnosti a rovnako aj na učenie prostredníctvom priamej skúsenosti. Montessori vychádzala z presvedčenia, že rozvoj poznávacích schopností začína už v predškolskom veku, pričom kládla dôraz na autonómiu a aktivitu dieťaťa. V roku 1907 založila detský domov pre opustené deti, kde využila skúsenosti z práce s deťmi so špeciálnymi potrebami a zaviedla edukačné prostredie podporené didaktickými materiálmi zameranými na rozvoj čítania, písania a počítania (Pošteková, 2025a). V súčasnosti na Slovensku dnes pôsobia viaceré súkromné Montessori centrá, materské škôlky a základné školy. Slovenská asociácia Montessori (SAM) bola založená v roku 1998 ako občianske združenie s cieľom systematicky podporovať a rozvíjať princípy Montessori pedagogiky v slovenských podmienkach. Jej zakladateľkou a súčasnou riaditeľkou je S. Bobeková, ktorá sa výrazne zaslúžila o etablovanie tohto pedagogického smeru na Slovensku. Už v roku 1993 iniciovala historicky prvý vznik súkromnej základnej školy s materskou školou pracujúcou na základoch Montessori pedagogiky v Bratislave, čím položila základy tejto alternatívnej edukácie v našej krajine.

Druhou kľúčovou osobnosťou v tomto období bol rakúsky filozof Rudolf Steiner známy ako zakladateľ Waldorfských škôl. Steinerova waldorfská pedagogika chápe človeka ako jednotu tela, duše a ducha, pričom jej cieľom je celostný rozvoj dieťaťa v súlade s jeho vývinovým štádiom. Výchova má viesť k zrelosti vo všetkých troch dimenziách a pripravovať dieťa na život v jeho plnej ľudskej komplexnosti. Medzi dôležité základné princípy waldorfskej pedagogiky patria nasledujúce prvky: (1) *dieťa je prvoradé*, (2) *výchova a vzdelávanie sú umením*, (3) *dlhodobý vzťah učiteľ-žiak*, (4) *celostné vzdelávanie*, (5) *motivácia-radost'-poznanie*, (6)

vzdelávanie a osobnostný rozvoj pedagóga, (7) špecifická metodika (blokové vyučovanie, medzipredmetové vzťahy), (8) iné metodické princípy (napr. opakovanie témy na vyššom stupni, slovné (formatívne) hodnotenie, rytmus a pohyb a cieľené zabúdanie. Waldorfská pedagogika si na Slovensku našla uplatnenie v rôznych inštitucionálnych formách. Oficiálne tu fungujú dve licencované základné školy, a to v Bratislave (od r. 2001) a Košiciach (od r. 2015, predtým ako detašované pracovisko bratislavskej školy). Doplnia ich domškola v Bratislave, ktorá poskytuje vzdelávanie formou domáceho učenia sa na báze waldorfskej pedagogiky. Všetky tri sú držiteľmi licencie „Waldorfská škola“, ktorú im udelil Zväz slobodných waldorfských škôl (*Bund der Freien Waldorfschulen*). Tento zväz pôsobí ako garant kvality a zároveň právny vlastník označenia „Waldorfská škola“, čím zabezpečuje medzinárodnú šandardizáciu a ochranu pedagogických princípov vychádzajúcich z pedagogických teórií Rudolfa Steinera. V predprimárnom vzdelávaní pôsobia štyri materské školy: dve v Bratislave (Hviezdičky, Hájanka), jedna v Košiciach (Studnička) a jedna v Hrubom Šúre (Jazierko). Ich pedagogický zámer kladie dôraz na rytmus, senzomotorické a prirodzené prostredie. Okrem spomenutých inštitúcií existujú aj komunitné a alternatívne iniciatívy, ako napríklad Živá škola v Nových Zámkoch (waldorfská trieda v rámci štátnej ZŠ) ako koncept spolupráce štátneho vzdelávacieho systému a waldorfskej pedagogiky, či menšie domškolské (tzv. homeschooling) a lesné skupiny v Pezinku, Borinke, Šali a Skalke nad Váhom. Tieto inštitúcie síce formálne nefigurujú ako už spomínané licencované základné školy, no ich metodika vychádza taktiež z waldorfského pedagogického prístupu.

Reflexia tohto obdobia však nevyhnutne vedie aj k otázke, do akej miery sa tieto inovatívne myšlienky a prístupy 20. storočia reálne premietli do každodennej pedagogickej praxe. Hoci vývoj pedagogickej teórie, psychológie učenia, didaktických metodík a prípravy učiteľov zaznamenal významný progres, zostáva otvorenou otázkou, či bol tento potenciál naplno využitý v systéme vzdelávania ako takom. Nie je teda dôležité len to, čo všetko 20. storočie prinieslo v oblasti edukácie, ale predovšetkým to, do akej miery sa tieto poznatky a prístupy uplatnili v reálnych podmienkach školskej praxe. Práve tento nesúlad medzi teóriou a praxou je dnes jedným z hlavných predmetov odborného diskurzu. Ako uvádza Kudláčová (2007b) na prelome 20. a 21. storočia dochádza v pedagogickom diskurze k výraznému rozdielu postojov voči samotnej podstate pedagogickej vedy. Zaznamenávame dva extrémne prístupy: na

jednej strane zotrúvanie v nereflektovanom preberaní tradície, ktoré sa vyhýba kritickému zhodnoteniu vývoja pedagogického myslenia; na strane druhej úplné odmietanie významu dejín pedagogiky a spochybňovanie jej vedeckého statusu. Oba prístupy majú za následok oslabenie pedagogickej identity a spomaľujú jej teoretický i metodologický rozvoj súčasnosti. Výstižne Schleicher (2021) poukázal na zásadný rozpor medzi tým, koho vzdelávame, čím vzdelávame a ako vzdelávame. Podľa neho nie je možné efektívne pripravovať deti 21. storočia pomocou vzdelávacích obsahov a metód vychádzajúcich z paradigmy 20. storočia, navyše v inštitucionálnom rámci, ktorý v mnohých ohľadoch ešte stále nesie štrukturálne znaky školstva 19. storočia.

Ako výstižne poukazuje Švec (2023a, s. 24) „otázkou však zostáva, či je dynamická a rýchlo sa vyvíjajúca moderná pedagogika ochotná z tejto bohatej studne poznania čerpať“. Vzhľadom na prebiehajúce zmeny a vývoj vo vzdelávacom systéme by poznatky z filozofie výchovy mali plniť dvojitú úlohu, byť jednak cenným zdrojom podnetov a ideí pre súčasnú pedagogickú prax, a zároveň slúžiť ako nástroj kritickej reflexie. Práve cez prizmu historickej skúsenosti a overenej empirie dokážeme identifikovať prístupy, ktoré majú stále aktuálnu hodnotu, a odlišiť ich od tých, ktoré už neobstoja v kontexte dnešných potrieb a sú považované za prekonané (Švec, 2023). Na aktuálnu situáciu v školstve poukazuje aj Kratochvílová (2007) tým, že výchovu a vzdelávanie si môžeme predstaviť ako dve strany jednej mince. Sú úzko prepojené a navzájom sa dopĺňajú, kde je jedno, tam je prítomné aj druhé. V konkrétnych situáciách však jedno z nich zvyčajne vystupuje do popredia a získava väčší význam. Typickým príkladom sú školy, kde dominuje predovšetkým vzdelávanie, teda iba odovzdávanie vedomostí a rozvoj intelektuálnych schopností, hoci oficiálne sa celý proces označuje ako výchovno-vzdelávací. Inými slovami, to v praxi znamená, že v školskom prostredí sa kladie väčší dôraz na učenie sa faktov, zvládnutie učiva a výkonnosť, zatiaľ čo výchova, teda formovanie postojov, hodnôt, charakteru a správania zostáva často v úzadí. Výsledkom môže byť, že človek síce získa množstvo informácií a vedomostí, no chýba mu dostatočná osobnostná a hodnotová opora, ktorá by ho usmerňovala v medziľudských vzťahoch, spoločenskom živote či v etickom rozhodovaní. Podľa Rajskeho (2021) filozofická reflexia umožňuje pedagogike prehodnocovať vlastné východiská, prepájať teóriu s praxou a odhaľovať aj tie predpoklady, ktoré sú často skryté pod zdanlivou vedeckosťou. Táto nerovnováha medzi vzdelávaním a

výchovou poukazuje na potrebu ich nového prehodnotenia v kontexte súčasných spoločenských zmien. V záverečnej časti príspevku sa preto zameriame na súčasné výzvy a príležitosti v oblasti výchovy a vzdelávania v 21. storočí.

3 AKTUÁLNE ÚSKALIA A MOŽNOSTI 21. STOROČIA V EDUKÁCIÍ

Jedným z najpálčivejších problémov súčasného slovenského školstva je rastúca miera agresivity medzi žiakmi, ktorá v niektorých prípadoch prerastá až do trestnej činnosti. Mimoriadne znepokojujúci je pritom nárast deviantného a agresívneho správania voči pedagógom, nielen zo strany žiakov, ale čoraz častejšie aj ich rodičov. Napriek vážnosti tejto situácie donedávna zostávala táto téma na okraji odbornej diskusie (Emmerová, 2015). Širší kontext tohto fenoménu ukazuje, že ide o súčasť celkového nárastu sociálnopatologických javov ako sú (kyber)šikana, závislosti (hráčke, drogové alebo kultové), suicidálne sklony, delikvencia, poruchy správania či narušené rodinné vzťahy, ktoré výrazne zasahujú do vývinu detí a mládeže (Hupková, 2013). Tieto výzvy signalizujú, že tradičný model výchovy a vzdelávania už nedokáže efektívne reflektovať meniace sa potreby žiakov ani spoločnosti. Podľa E. Petláka (2022) sa slovenské vzdelávanie stále prevažne sústreďuje na rozvoj (tzv. hard skills) poznatkov a technických zručností, pričom rozvoju soft skills, ako sú komunikácia, empatia, schopnosť spolupráce či flexibilita, sa venuje nedostatočná pozornosť. Práve tieto mäkké zručnosti sú však zásadné pri formovaní emocionálnej inteligencie a budovaní zdravých medziľudských vzťahov. Ich rozvoj by mal byť integrálnou súčasťou prevencie rizikového správania a súčasne prostriedkom osobnostného rastu žiakov. V tomto kontexte treba venovať zvýšenú pozornosť aj na duševné zdrave pedagógov. Vytváranie podpornej a bezpečnej atmosféry v triede si vyžaduje vysokú mieru psychického nasadenia, pričom učitelia čelia systematickému tlaku, ktorý často vedie k ich profesijnému vyčerpaniu a vyhoreniu. Kusý (2023) upozorňuje, že dôraz na psychohygienu a duševnú pohodu učiteľov by mal byť samozrejmom súčasťou ich profesionálneho pôsobenia. Bez dostatočnej starostlivosti o psychickú rovnováhu pedagóg totiž nemôže byť dlhodobou udržateľná kvalita výchovno-vzdelávacieho procesu. Na druhej strane nemožno opomenúť pozitívne reformné snahy, ktoré sa v poslednom období v slovenskom školstve objavujú. Medzi progresívne prístupy patrí najmä kooperatívne vyučovanie, v ktorom ako uvádza Pošteková (2025b),

ide o prístup, ktorý okrem akademického rozvoja podporuje aj sociálne zručnosti, empatiu a inklúziu. V súčasnosti sa stáva účinnou alternatívou k tradičným formám výučby. Jeho teoretické a praktické základy ukazujú potenciál v slovenských školách, najmä pri zaistení podpory učiteľov, dostupnosti metódik a uplatňovaní inkluzívnych princípov. Avšak, ako upozorňuje Pošteková (2025b, s. 17) aj toto vyučovanie môže mať „nedostatky v sociálnych schopnostiach žiakov, ktorí môžu mať problém spolupracovať v skupine, bez väčšieho dozoru nad skupinou učiteľom môže v tíme dochádzať k šikane alebo iným sociálnym konfliktom“. Rovnako dôležité je aj formatívne hodnotenie, ktoré stavia na spätnej väzbe počas edukácie, podporuje sebahodnotenie, zvyšuje motiváciu a rozvíja sebareflexiu žiakov. Zavádzanie blokového vyučovania taktiež predstavuje krok vpred, dlhšie časov bloky umožňujú hlbšiu prácu s témou, diskusiu a medzipredmetové prepojenia, čo vedie k väčšiemu porozumeniu súvislostiam. Transformácia výchovno-vzdelávacieho procesu však nie je len technickou otázkou. V 21. storočí je nevyhnutné reflektovať aj širší spoločenský a kultúrny kontext. Globalizácia, digitalizácia, klimatické výzvy, AI, demografické zmeny či kríza hodnôt a identity zásadne ovplyvňujú fungovanie školy ako inštitúcie. Pandémia COVID-19 túto situáciu vyhrotila tým, že ukázala zraniteľnosť tradičného školského systému a odhalila hlboké deficity v oblasti duševného zdravia detí a mládeže. Izolácia, narušená kontinuita vzdelávania a pocit osamelosti viedli k zhoršeniu psychickej pohody a k nárastu deviácií, vrátane násilia. Slovenské školstvo navyše dlhodobo zápasí s poddimenzovanou a podfinancovanou pedagogickou a odbornou infraštruktúrou. Školám často chýbajú školskí psychológovia, špeciálni a sociálni pedagógovia či výchovní poradcovia, čo znemožňuje účinné riešenie komplexných potrieb žiakov. Nedostatočná odborná podpora tak zároveň zvyšuje tlak na pedagógov, ktorí sú nútení plniť úlohy presahujúce ich profesijné kompetencie. Táto disproporcija významne prispieva k chronickému preťaženiu a ako už bolo spomínané aj k profesijnému vyhoreniu pedagogických zamestnancov. Preto si súčasné výzvy slovenského školstva vyžadujú systematickú a multidisciplinárnu reakciu. Nestačí nám len technická modernizácia a opieranie sa o možnosti využívania AI, potrebné je redefinovať samotný účel vzdelávania, posilniť preventívne programy, podporiť rozvoj sociálno-emocionálnych kompetencií ale najmä investovať do personálnych kapacít škôl. V takomto prípade je potom možné vytvoriť školské

prostredie, ktoré bude bezpečné, podnetné a pripravené čeliť výzvam dnešného sveta.

ZÁVER

Uvažovanie o súčasnom vzdelávaní a výchove nás nevyhnutne privádza k základným otázkam ľudskej existencie, a to kým chceme byť, aké hodnoty si chceme uchovať a akú spoločnosť chceme formovať. Dejiny pedagogického myslenia nám ukazujú, že výchova nie je len mechanizmus prenosu poznatkov, ale kultúrne a duchovne podmienený proces, v ktorom sa človek učí byť človekom v celej svojej zraniteľnosti, vzťahovosti a aj tvorivosti. Hoci dejiny pedagogického myslenia poskytujú množstvo inšpiratívnych modelov od klasickej filozofickej tradície až po reformné pedagogiky 20. storočia, súčasná pedagogická prax často zlyháva v ich tvorivom aplikovaní. Napriek tejto tradícii možno v súčasnosti pozorovať aj tendenciu redukovať výchovnovzdelávací proces na pragmatické ciele a merateľné výsledky, čím sa oslabuje jeho hodnototvorný a formujúcu charakter. V tomto kontexte sa čoraz zreteľnejšie ukazuje potreba posilniť formujúcu funkciu edukácie, kultivovanie osobnosti, výchovu k charakteru, morálnu zodpovednosť a schopnosť kritického myslenia. Máme za to, že ak má pedagogika ostať aktuálnou a spoločensky relevantnou disciplínou, nemôže byť izolovaná od filozofickej reflexie ani od súčasného spoločenského diania. Súčasná moderná pedagogika by mala preto hľadať rovnováhu medzi tým, čo si chceme z minulosti ponechať, čo funguje, a tým, čo potrebujeme zmeniť, aby sme mohli reagovať na súčasné výzvy občianskej spoločnosti.

LITERATÚRA

- EMMEROVÁ, I. 2015. Agresívne správanie žiakov voči učiteľom . In.: Manažment školy v praxi [online], roč. 11. 2015.
- HUPKOVÁ, I., LIBERČANOVÁ, K. 2012. *Drogové závislosti a ich prevencia*. Trnava: Pedagogická fakulta Trnavskej univerzity, 2012. s. 154 ISBN 978-80-8082-563-8
- KRATOCHVÍLOVÁ, E. 2007. Pedagogika - veda o výchove a vzdelávaní (edukácii) In.: KRATOCHVÍLOVÁ et al. (2007) *Úvod do pedagogiky*. Trnava: Pedagogická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave. s. 168 ISBN 978-80-8082145-6.
- KUDLÁČOVÁ, B. 2007a. Vývoj pedagogického myslenia v európskom kontexte. In.: KRATOCHVÍLOVÁ et al. (2007) *Úvod do pedagogiky*.

- Trnava: Pedagogická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave. s. 28 -39 ISBN 978-80-8082145-6
- KUDLÁČOVÁ, B. 2007b. Sústava pedagogických vied a ich vývin. In.: KRATOCHVÍLOVÁ et al. (2007) *Úvod do pedagogiky*. Trnava: Pedagogická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave. s. 20-27 ISBN 978-80-8082145-6
- KUSÝ, P. 2023. *Psychohygienu učiteľa v kocke*. Bratislava: Raabe Slovensko, s.r.o.. 2023. s.94 ISBN 978-80-8140-812-0.
- PETLÁK, E. 2022. *Sociálne a emocionálne učenie*. In: Didaktika. 2022, č. 4, s. 2- 6. ISSN 1338- 2845
- PETLÁK , E. 2023. Edukácia – výzvy a realita 21. storočia. In.: BAKOŠOVÁ, Z. ŠVEC, J. (ed.) (2023) *Výchova, vzdelávanie, prevencia a pomoc žiakom v náročných životných situáciách*. Žilina: vydavateľstvo EDIS Žilinskej univerzity v Žiline. 2023. s. 8-18 ISBN 978-80 554-1997-8.
- POŠTEKOVÁ, B. 2025a. *Alternatívne vyučovacie koncepcie 1*. Žilina: vydavateľstvo EDIS Žilinskej univerzity v Žiline. 2025a. s. 100 ISBN 978-80 554-2195-7
- POŠTEKOVÁ, B. 2025b. *Aktuálne výzvy vo využívaní kooperatívneho vyučovania na slovenských školách*. Žilina: vydavateľstvo EDIS Žilinskej univerzity v Žiline. 2025b. s. 107 ISBN 978-80-554-2188-9
- RAJSKÝ, A. 2021. *Filozofia výchovy: vybrané state*. Trnava: Pedagogická fakulta Trnavskej univerzity. 2021. s. 270. ISBN 978-80-568-0407-0. SCHLEICHEN, A. 2021. [online] [cit. 17.7.2025] <https://epale.ec.europa.eu/de/blog/epaleinterview-andreas-schleicher-und-das-richtige-gleichgewicht-zwischen-modernisierung-und>.
- ŠVEC, J. 2023a. *K otázke poznávania v kontexte historických prameňov filozofie výchovy*. In.: PEDAGOGIKA.SK [online], roč. 13, 2023, Bratislava: Slovenská pedagogická spoločnosť pri SAV. s. 16-26 ISSN 1338 – 0982
- ŠVEC, J. 2023b. K výchove, prirodzenosti, postaveniu, možnostiam a limitom jednotlivca v kontexte historického odkazu Jean Jacques Rousseaua. In.: BAKOŠOVÁ, Z. ŠVEC, J. (ed.) (2023). *Výchova, vzdelávanie, prevencia a pomoc žiakom v náročných životných situáciách*. Žilina: vydavateľstvo EDIS Žilinskej univerzity v Žiline, s. 65-78, ISBN 978-80-554-1997-8.

Internetové zdroje:

Montessoria – Slovenská asociácia Montessori:

https://montessoria.sk/?page_id=82

Waldorfské inštitúcie a iniciatívy: <https://institucie.iwaldorf.sk/>

KONTAKT:

Mgr. Katarína Brisudová

Univerzita Mateja Bela, Filozofická fakulta

Katedra filozofie

Tajovského 40, 974 01 Banská Bystrica

katarina.brisudova@student.umb.sk

PREMENY POZNANIA MOST MEDZI VEDAMI I.

Editori

PaedDr. Monika HOMOLOVÁ, PhD.

PaedDr. Beáta POŠTEKOVÁ, PhD.

Recenzenti

doc. PaedDr. Ján GALLO, PhD.

doc. PhDr. Mgr. Ladislav ZAPLETAL, CSc., MBA

Vydanie: Prvé

Rok vydania: 2025

Rozsah (AH): 470 strán (25,63 AH)

Vydavateľstvo

VERBUM – vydavateľstvo Katolíckej univerzity v Ružomberku

Hrabovská cesta 5512/1A

034 01 Ružomberok

<http://ku.sk>, verbum@ku.sk

ISBN 978-80-561-1192-5

ISBN 978-80-561-1192-5

9 788056 111925